

Hanebo-Jul

1976

Utgiven av Hanebo Hembygdsförening

Hanebo-Jul

1976

Inför Julen

Av Eric Bergman

Till julen hör framför allt de gamla heliga orden i juldagens epistel (Jes. 9:2-7) och i evangeliet om Frälsarens födelse (Luk. 2:1-20). Här möter vi stämningsmättade visioner, men också hård realism. Jesaja talar om folket som vandrar i mörkret, om dem som bor i dödsskuggans land. Mörker och dödsskugga har i alla tider följt människans tillvaro. Det är ju så inte minst i dag, som vi alla vet.

Men människan har alltid varit på språng efter ljuset och sökt att med tanke och tro nå den makt som står bakom och över allt. Profeten siar om ljuset, som skall skina klart även i dödens dal. Han talar om fridsriket, där strid och blodsutgjutelse inte längre finns. Orsaken härtill är barnet som varder oss fött, sonen som bliver oss given och på vars skuldror herradömet skall vila.

Profetens spådom gick i uppfyllelse. Drömmen blev verklighet. Poesi och skönhet, änglasång och sagostämning vilar över händelserna i den heliga födelsenatten.

När vi går i julottan och ser alla de tända ljusen, när vi sjunger de kära julpsalmerna tillsammans och lyssnar till de kända orden från altare och predikstol, grips vi av den alldeles speciella stämningen. Nu är det, som hade vi själva ett barnahjärta igen, alldeles såsom när vi var små och upplevde detta som en sällsam verklighet, vilken ännu kan levandegöras i våra sinnen. Många lämnar emellertid julens förkunnelse om Jesus-barnets födelse med tanken, att detta bara var en skön upplevelse, rik på tradition, men av föga värde för det dagliga livet. För den lyhörde uppenbaras dock livets innersta sammanhang: att julens budskap om Jesus-barnet grundar sig på den gudomliga verklighet som ger människolivet mening och mål.

Dag Hammarskjöld skriver i sin kända dagbok:

"Hur riktigt att jul följer advent. För den framåtblickande är Golgata platsen för krubban, och korset rest redan i Betlehem. 'Strida, lida dödens smärta, att vårt hjärta frid må vinna och en öppnad himmel finna.' 'I frid vill jag lägga mig ned, och i frid skall jag somna in, ty du Herre, endast du, låter mig bo i trygghet'."

Motiv ur serien Den heliga natten. Målning av Kerstin Frykstrand

Det är nu en gång i sanning på det sättet. Julnattens feerier är fyllda av verklighetsinnehåll. Gud handlar i mörkret så att det jagas undan. Guds kärlek når ner till och in i mänskohjärtan, som är fyllda av rädsla och sorg, av oro för dagen som nalkas. Guds kärlek tar gestalt i ett människobarn, som sannerligen inte är ämnat till att ligga på dunbolster eller att i sitt liv omgivas av ständig änglasång och mänskohyllning.

Barnet i krubban sätter våra känslor i rörelse, och vi skall inte vara så förfärligt rädda för att låta våra hjärtan bli varma inför undret i födelsestallet. Livet som vi lever snör alltför ofta in oss i hårda bandage, där jäkt och stress hotar att göra människan till en själlös robot utan möjlighet att andas den luft som själen behöver för att kunna leva. Människan är skapad av Gud för Gud. Hon har behov av — för sin egen skull — att ge sig tid till att få vara bara precis vad hon egentligen innerst inne är: ett barn, vad för slags ställning och uppgift hon än må ha i vårt samhälle.

Men just barnet i krubban sätter hjärta och tanke i rörelse mot rätt håll — om vi bara släpper till oss själva och låter stämning och andakt i själens stilla rum åtföljas av ett medvetet sökande efter Gud.

"För den framåtblickande är Golgata platsen för krubban, och korset rest redan i Betlehem". Javisst! Barnet Jesus växte upp och gick Guds viljas väg genom lidande och död mot uppståndelsens helgade liv. Gud ville det så, därför att han älskade sin av mörker och dödens plåga härjade värld, som han i sorg över mänsklig hårdhet och synd önskade befria.

Vårt liv är fyllt av Guds kärlek, ofta då vi minst anar det. Nils Ferlin, den troende tvivlaren, sjunger riktigt:

"Kan du höra honom komma, att han kommer som en psalm — så djup och så drömmande stilla. . ."

Det är Kristus han talar om här. Ser vi med ärligt sinne på vårt liv, kan vi inte subtrahera bort kärleken, som strider och lider dödens smärta, "att vårt hjärta frid må vinna och en öppnad himmel finna", som det står i den Wallinska julpsalm Dag Hammarskjöld citerar.

Krubban i Betlehem är grunden, som Gud lägger för korset på Golgata. Tag bort all falsk romantik, som blommat upp kring födelsenatten. Kvar står det nakna enkla korset med Mästarens händer och fötter genomstungna av spikar genom mänskohjärtans hårdhet. Jesusbarnet — vår Frälsare på korset! Se Guds kärlek, som födes in i vår mänsklighet, kärleken som lider för att vinna hjärtan för evigheten.

Så ville julens budskap säga oss, att vi inte skall förtvivla inför det onda och mörka utan minnas, att mitt i mörkret bor Gud och kommer Gud i kärlek för att frälsa människan undan de makter som vill föra henne på vilsna vägar. I den heliga natten stiger fram en man, av Gud kallad att för vår skull strida och lida dödens smärta — till sist på det nesliga korset — "att vårt hjärta frid må vinna och en öppnad himmel vinna".

Måtte vi alla få möta en sådan jul i år, en god välsignad jul, med sinnet öppet för Guds underbara verkligheter!

Konfirmander 1976

Hanebo: Lärare L. O. Almgren

Hanebo: Lärare Sven Bohman

Segersta: Lärare Sven Bohman

Konfirmandjubiléer 1976

Hanebo 1926

Hanebo 1926

Segersta 1926

Hanebo 1936

Segersta 1936

Hanebo 1946

Segersta 1951

Något om sommarkyrkan vid Norrlandsporten

Efter första sommarkyrkoveckan vid Norrlandsportens fritidsområde — år 1971 — betecknades den i boken Kyrkan och förskoleåldern som "en nyansats på familjesemestern område i Ärkestiftet". Kanske har liknande aktiviteter nu ordnats också på annat håll. För vår del kan vi i skrivande stund se tillbaka på sex sommarkyrkoveckor. Tanken bakom dessa har hela tiden varit, att kyrkan vill sträcka ut en hand till människor i fritidssituationen.

Som sommarkyrkoarbetare får vi den första kontakten med stugbyborna när vi går runt i stugorna och inbjuder till veckans program. Det är alltid lika spännande att knacka på en stugdörr och vänta på att få den första kontakten. — Här står vi inför en central uppgift i vårt arbete. För att kunna vara kyrkans utsträckta hand och visa på "DET GLADA BUDSKAPET" måste vi våga ta risken att "störa".

Hur kan en sommarkyrkoveckas program se ut? Det har varit litet olika år från år, men några inslag har alltid funnits med: fäbodgudstjänsten på Knupbodarna — morgon och aftonbön — nattvardsgudstjänst och lägerbål är sådana exempel.

Ett annat sätt att nå människor i stugbyn har varit att träffa vuxna och barn tillsammans och leka och sjunga. Sådana otvungna situationer har berett mark för djupare kontakt.

Barndop vid fäbodgudstjänsten 1976

I år såg programmet fr. o. m. söndagen den 27/6 ut så här.

Söndag kl 11:	FÄBODGUDSTJÄNST med barndop i Knupbodarna. Medverkan av kyrkokören och ungdomsspelmanslaget Ovarsle. Kilafors syförening inbjuder till kaffe.
Måndag kl 18:	FAMILJETRÄFF med utflykt till soldattorpet Sävs i Acktjära. Dryck med dopp medtages. Lekar för barnen. Sång och musik.
Tisdag kl 13:	FAMILJETRÄFF på ängen vid Norrlandsporten. Lekar och tävlingar. Sång och musik.
Tisdag kl 19:	SOMMARKYRKOTRÄFF i Segersta hembygdsgård. Lekar och tävlingar. Sång och musik.
Onsdag kl 13:	Sommarkyrkogruppen besöker Hällagården.
Onsdag kl 19:	LÄGERBÅL vid Norrlandsportens badstrand. Medverkan av Kilafors sångargbröder. Korvgrillning.
Torsdag kl 13:	FAMILJETRÄFF på ängen vid Norrlandsporten. Lekar och tävlingar. Sång och musik.
Torsdag kl 19:	NATTVARDSGUDSTJÄNST i Hanebo kyrka. Kyrkkaffe i församlingshemmet.
Fredag kl 16:	SOMMARKYRKOVECKANS AVSLUTNING. Särskilt program enligt affischer.

För oss i sommarkyrkogruppen känns det riktigt och viktigt att få dela med oss något av vad vi själva upplevt och som Gösta Strandsjö uttrycker i sin sång Gemenskap:

Gemenskap, kärlek, fördragsamhet och godhet
och omsorg om varandra för Kristi skull.
Öppna din cirkel för dem som står utanför,
öppna ditt hjärta och öppna din känslas dörr.
Bjud ut Guds glädje till dem som ej funnit den.
Glädjen blir större ju flera som delar den.
Gemenskap, kärlek, fördragsamhet och godhet
och omsorg om varandra för Kristi skull.

Gunvor och Bosse

Victor Johnson:

Rågångarna över Hanebo-skogarna

I föregående nummer av HANEBO-JUL antydde Victor Johnson i ett kortare avsnitt av artikeln **Fäbodvallar i Hanebo,** att det tid efter annan uppkom tvister om fäbodskogarna. Förf belyser här ytterligare denna fråga samt berättar om arbetet att slutgiltigt fastställa såväl sockengränserna som rågångarna mellan de olika fäbodvallarna.

HANEBO-JUL begagnar tillfället att salutera vår sockens hängivne hembygdsforskare!

Att fäbodväsendet hade stor betydelse i vår bygd ännu i början av 1800-talet framgår av de avvittringshandlingar[1]) som upprättades på 1830-talet.

Ett viktigt sammanträde — många tvistefrågor

Den 1 oktober 1838 hölls ett viktigt sammanträde i sockenstugan. Det gällde

> *"att bestämma för det mesta igenvuxne råskillnaderna med Skog och Bollnäs socknar... till rättelse vid förestående afvittring och skifte av skogarna".*

Av protokollet framgår, att detta inte var gjort i en handvändning. En mängd problem radade upp sig, och man får ett starkt intryck av att diskussionen då och då hettade till. Inte minst torde detta ha gällt vilken beviskraft som skulle tillmätas vissa äldre handlingar.

I det följande några exempel på vad det kunde röra sig om.

Bollnäs sockenmän ansåg sig ha rätt till mark inom Hanebo för sina fäbodvallar. Delägarna i Västra Gällsjö fäbodskogar "föreviste" en "besannad avskrift" av ett Syne och Dombref av den 27 och 30 juni 1654 från en "besiktning af en tvistig rågång imellan Gällsjö fäbodar i Bollnäs och delägare i Böhlebodarne under Segersta socken" (senare Hanebo).

Det bestämdes nu, att Gällsjö fäboddelägare i Bollnäs skulle behålla sin yxbörd[2]) och mulbete i Gällsjön. I tydligt syfte att förebygga nya tvister fastslogs också, att rågången mellan de ovannämnda fäbodarna skulle vara "fast och gill, för dem och deras efterkommande till evärderlig efterrättelse".

I fråga om Gammelfäbodvallen angavs vid samma tillfälle, att den skulle utgöra en uråldrig bevittning"[3]) under vissa hemman i Hå by i Bollnäs. Nu fordrade dessa, att rättigheten skulle "varda bibehållne". Denna rättighet gick från Rödtjärn mot "tillstötande Västansjöfäbodarna".

Det heter i detta sammanhang, att Bollnäsborna saknade "alla handlingar", medan "å Hanebo sidan företeddes åtskilliga äldre handlingar och papper, bl a protokoll från 1692, 1693 och 1694", som gällde Gällsjö och Gammelfäbodvallen.

Också mellan Knisselbo och Hå by var det tvist om rågången och mulbetet. Det ansågs, att Hå byamän borde flytta sin "fäbodvall inom deras egen rågång" enligt domar från 1819 och 1820. Västansjö fäboddelägare menade sig också ha "så stort intrång af Gammelbovallens kreatur, att om ett sådant förhållande finge ohämmadt längre fortfara", ansåg de att de kunde fordra att de skulle "å andra vallar inrymmas".

Här blev det emellertid förlikning, som innebar att Gammelbo fäbodvallägare fick "bibehållas vid betet", som det varit tidigare.

Bönderna i Hå lämnade "ett skriftligt anförande", i vilket argumenteringen onekligen gick långt tillbaka i tiden. De anförde nämligen bl a, att

> *"allt ifrån Hedenhös och troligen förr än någon inom Hanebo och Segersta Socknar sig nedsatt, har våra hemmans fäboderätt i Gammelbo fäbodar tillvarit, oavsett i sednare tider genom Rättegång om rågångar Socknarne imellan råkat komma inom Hanebo rå".*

Hå-bönderna yrkade nu, att denna "häfd" måtte "oss tillgodokomma". De ansåg, att korna som förut skulle få "beta klöf om klöf"[4]) och att vid Västansjö, Gammelbo och Öster Gällsjö samt mot Knisselbo erhålla skog "till nödigt husbehof för fäbodhusens vidmakthållande, stängsel och vedbrand".

"Styresmannen" (ordföranden) uppmanade parterna "att söka i godo bilägga omförmälde tvist". Av allt att döma skedde så.

Bönderna i dåvarande Segersta-byarna "Rotmor, Hårga, Granbo, Acktjära och Böhle" samt nr 2 i Djupa och nr 1 i Bäckänge fick behålla sina fäbodar i Hanebo samt "skogsanslag[5]) med Hanebo Socknemän".

Stugubackens "enskilda skog" skulle avskiljas från övriga fäbodskogar. Vid avvittringen av skog skulle bönderna i Hårga och Granbo erhålla tillsammans 58 öres 4 pen-

[1]) *avvittring* från hel jord avskild (frånskild) mark
[2]) *yxbörd* rätt att ta skog för eget behov
[3]) *uråldrig bevittning* visades med gamla handlingar
[4]) *klöf om klöf* korna fick gå tillsammans från olika fäbodvallar
[5]) *skogsanslag* skogen tilldelades viss person eller by

ningland[6]) mark och bönderna i Västansjö, Bofara och Knisselbo "tillhopa 42 öres, 12 pgl mark".

Enligt ett "med hela Upsala Biskopsstift den 17 februari 1584 utfärdade öppna bref" tillerkändes Anders Ersson i Segersta "den rödning till ett fäbodeland, som han upptagit på Allmänningen, 2 mil från alla byar". Denna fäbod kallades Bybodarna. Fäbodvallen "afträddes" senare till Kilafors bruk mot ersättning i "Ofvanbäcksbodarne" på grund av en "företedd afhandling" av den 18 augusti 1777 "imellan Kihlafors Bruks då varande ägare Carl Bunge och ägaren till Byn nr 1".

Det hela var tydligen av stor vikt för bruket, som därigenom kunde göra en "fri och obehindrad uppdämning av vattnet i Tönssjön" för det tilltänkta hammarverket.

Denna uppdämning berörde flera fäbodvallar, men ägarna till dessa förklarade sig nöjda. De tillförsäkrades emellertid samma rätt till skogen som "dem dittills tillkommit" i Tönsen. Det förklarades också, att "intet inträng eller trängsel dem tillfogas på muhlbetet". — Återigen ett bevis för vilken avgörande betydelse just mulbetet hade för den tidens bönder.

Det var också tvist mellan Skogs socken och byarna Vallsänge och Gusbo i Hanebo. Här gällde tvisten en rågång från "röret invid sjön Bergviken, Degerbergsröret och röret beläget i det så kallade Klofvet mellan Degerberget och Hamnäsberget". Nu åberopades en karta från 1765, ett dokument som tydligen accepterades. Det heter nämligen — med för tiden karakteristiskt ordval — att rågången "finnas vara ostridige". Den angavs dock vara "igenvuxen och ej å marken synlige". — Av allt att döma orsaken till tvisten.

Vid förhandlingarna åberopades också ännu äldre handlingar: ett "öppet brev" från år 1577, i vilket förordades att Hamnäs by må tillhöra Skogs socken och ett brev från den 13 maj 1579 med befallning att upprätta "rörgång" mellan Vallsänge i Hanebo och Hamnäs i Skog.

Rågångsprotokollet

Redan i ett brev från den 31 maj 1583 hade rågångarna över skogarna fastställts, men det var just om dessa rågångar som det senare blev tvister, vilket de anförda exemplen visar. (Att vissa yrkanden som ställdes skulle, om de bifallits, ha fått betydande följdverkningar visar bl a en notering om att "flera fäbodskogar som från urminnes tider lydt under Hanebo och Segersta Socknar skulle innehafvare frångå", om en viss Olof Persson i Lingbo fick som han ville med gränsdragningarna kring Gopan. — Nu gick det tydligen inte så!)

"Styresmannen" J. W. Widmark tillkännagav vid sammanträdets slut, att rågångarna nu skulle "upphuggas och rörläggas".

I rågångsprotokollet, som är alltför omfattande för att helt återges, angavs fasta punkter mellan vilka rågångarna skulle huggas upp. Alla "förfallna rösar skulle tillika förbättras".

Mycket noggrant angavs, hur ett röse skulle vara uppbyggt. Det heter nämligen, att ett sådant skulle vara

> *"af 3¼ alnars diameter, kringskolad hjertstenen af 18¾ decimal tums höjd, 8¾ tums bredd på midten, samt 2 tums tjocklek. I röset sättes derjämte 2:ne visarstenar, hvilka tillika med hjertstenarne, öfver en 20 alnar från denne sednare nedsatt utliggare, visa råsträckningen".*

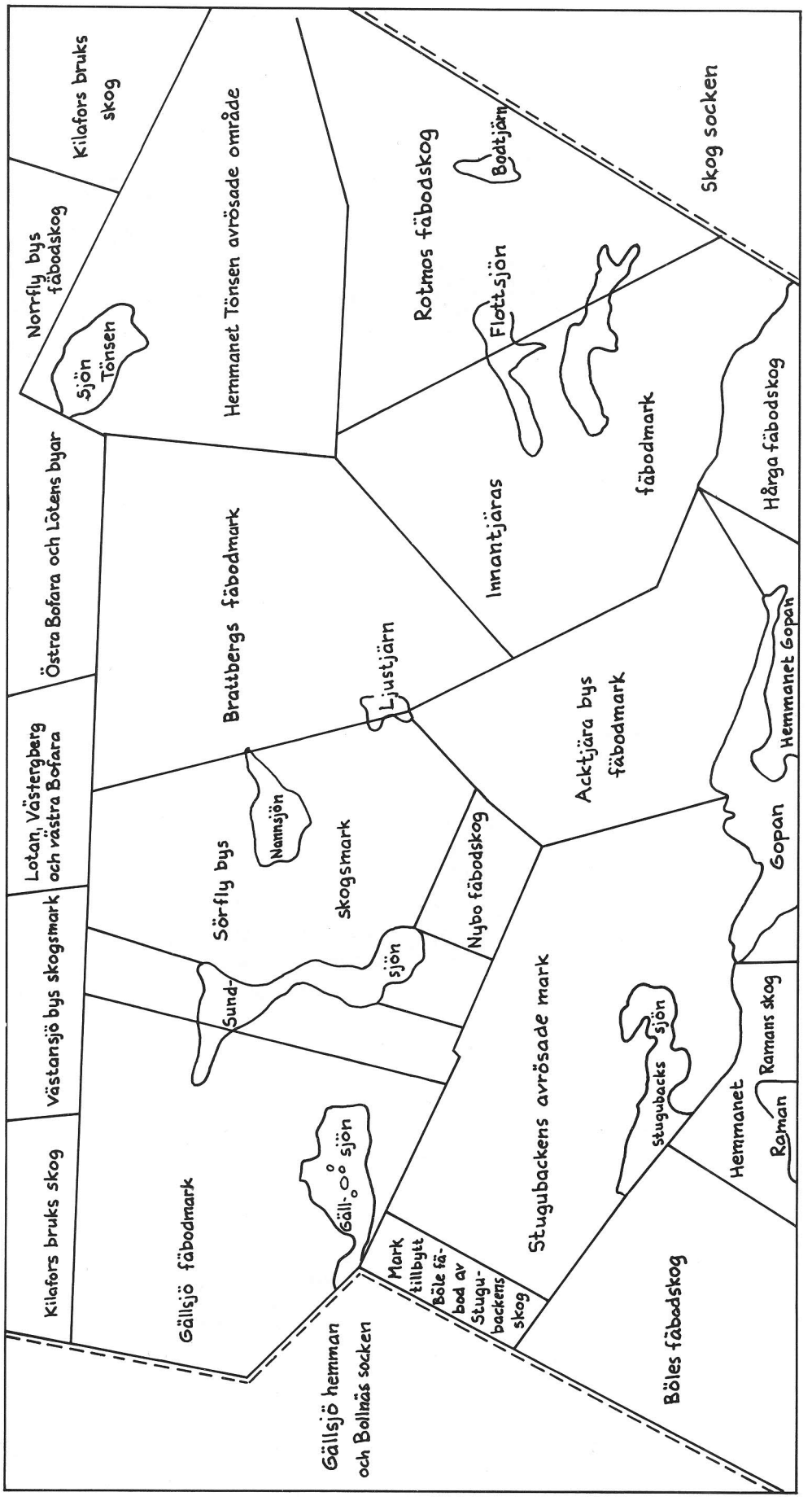
I utlåtandet från förrättningarna uppgavs sträckningen av rågångarna både mot Bollnäs och Skog. Gamla meningsskiljaktigheter socknarna emellan kunde därigenom bringas ur världen.

Det talas emellertid också om "dels med fastställde, dels med ostridige rågångar skiljde från den omgifvande under Hanebo hörande allmänningen". Det synes därav framgå, att besluten denna gång inte berörde socknens allmänning, som i annat sammanhang skulle delas upp.

Betr. några områden som särskilt nämns, så uppges t ex att hemmanen Stugubacken (som också ibland på 1600- och 1700-talen kallas Duback), Raman, Tönsen och Gopan tillhörde Kilafors bruk. Om Stugubacken heter det, att hemmanet skattlades den 1 augusti 1760 "utöver den dertill år 1654 afrösade skog" men på villkor att "samma skattläggning skulle gälla tills någon lämpligare skattläggnings method... utkom... hvilket för hållande nu måste anses inträtt". — Ett ganska talande exempel på både dåtidens protokollspråk och hur man sökte anknyta nyare beslut till vad som tidigare gällt.

Vad som här huvudsakligen behandlats gällde sockengränserna och rågångarna mellan de olika fäbodvallarna. I tillgängliga protokoll nämns inget om de stora avvittringarna av skogen. Laga skiftet påbörjades ju på 1840-talet. Då torde också rågångarna för de olika byarna ha varit färdiga.

6 [6]) *öres- och penningland* gammal benämning på uppskattning (arealen) av jordegendom

Karta över rågångarna omkring fäbodskogarna i Hanebo socken, sammanställd och ritad av artikelförf. Kartan är byggd på karta av Carl J. Björk, fastställd den 10 dec. 1827 vid sammanträde med Hanebo tingslags ägodelningsrätt betr. skiften å Sörfly bys utskog samt Rotmos, Innantjäras, Brattbergs och Gällsjö fäbodskogar, samt karta över Hanebo sammandragen av Fredrik Widmark 1918.

Ernst Pontén:

Nathan Söderbloms avsked till hemlandskapet

— några minnesglimtar från besöket i Hanebo 1931

Nathan Söderblom talar framför kyrktrappan i Hanebo den 4 juli 1931. Foto: Ingrid Carlström.

På red:s anhållan om några minnen från de många åren i vår bygd valde prosten Pontén denna gång (vi hoppas få återkomma!) att tänka tillbaka på dåvarande ärkebiskopens besök vid de kyrkliga ungdomsdagarna i Hanebo den 2—6 juli 1931. — Det blev som bekant Söderbloms sista besök i Hälsingland. Några dagar senare var han död.

Men det är inte bilden av den store kyrkoledaren författaren här manar fram. Vad som möter är snarare **människan** Nathan Söderblom. Kanske också **hälsingen,** om vilken landsmannen Arthur Engberg en gång skrev, att han "aldrig känt en människa, vars själ var så fylld av hembygdens egen melodi".

Lördagen den 4 juli anlände ärkebiskopen med middagståget. Det var en varm och ljuvlig dag. Hälsingebygden stod fager. Den kalla försommaren hade försenat växtligheten, så att syrenerna ännu stod i blom, och ängarna lyste i solen i försommarens rika blomsterflor.

Vi märkte att ärkebiskopen med förnöjelse såg sig omkring på allt det vackra. Han iakttog med tillfredsställelse, att syrenerna alltfort blommade. Han sade:

"Har ni inte här i Hanebo de där vackra violetta ängarna med styvmorsvioler, som man brukar se på försommaren i Hälsingland? Men", tillade han, "det är ju egentligen bra att de bli alltmer sällsynta, det är ju ett tecken till att jordbruket går framåt."

När vi nalkades kyrkan, skymtade en stor ungdomsskara på planen vid uppgången till kyrkan. Det var deltagarna i ungdomskursen jämte församlingsbor, som samlats för att bringa den vördade och älskade stiftschefen sin hyllning.

Bilen stannade. Ärkebiskopen trädde fram på vägen, och ungdomarna stämde upp och sjöng några verser av psalmen 643, till vilken ärkebiskopen satt musiken:

I denna ljuva sommartid
gå ut, min själ, och gläd dig vid
den store Gudens gåvor!
Se, hur i prydning jorden står,
se, hur för dig och mig hon får
så underbara håvor!

Det blev en stund av oförgätlig stämning: kyrkan därovanför på kullen; nedanför några hundra ungdomar omramade av sommarens fägring och grönska; sången, som med friskhet och hänförelse ljöd ut över bygden. Ord och melodi smälte samman med naturen och med unga hjärtans tro till en lovsång till Skaparens ära.

Efter välkomstsord av ungdomskursens ledare tog ärkebiskopen till orda. Han uttryckte sin glädje över att se stiftets ungdom från vitt skilda trakter här stå samlad i djupa led. Han tackade för sången och orden och sade att han som ett värmande och upplivande minne skulle bevara denna stund, då han fått möta så många unga. Han slutade med att föra våra tankar från det goda och sköna, som denna jord bjuder oss, till livet efter döden och evighetens värld.

Det hade nu varit meningen att sjunga några verser av psalmen "Fädernas kyrka", men innan någon hann föreslå den, tog ärkebiskopen med vanlig raskhet upp vers 7 av psalm 643:

Ack, att jag redan stode där
inför Din tron, o Herre kär,
och bure mina palmer!
Jag ville då på änglars vis
instämma i Ditt lov och pris
med bättre fröjdepsalmer.

Så småningom fick vi tag i versen och instämde i sången. Vi som var med ska säkert alltid med denna vers förknippa minnet av detta ögonblick, då vår ärkebiskop inför de unga sjöng den och vi kände våra hjärtan lyftas

i evighetslängtan mot Gud. — När dödsbudet kom, fick den för oss än djupare innebörd.

Efter ett sammanträde med stiftets ungdomsråd bevistade ärkebiskopen kvällsgudstjänsten i kyrkan. Vi tänkte, att han sedan genast ville återvända till prästgården och gå till vila. Men när han fick höra att efter gudstjänstens slut en högtidlig upptagning i den kyrkliga orden K. H. G. skulle äga rum, ville han nödvändigt vara med därom.

Klockan var betydligt över 11, när han återvände från kyrkan. Vi hade dukat fram te och smörgåsar. När han fick se detta, sade han med sitt vanliga sinne för hemmets detaljer: "Men varför har ni mat så sent? Hur ska det nu bli för er i köket?"

Trots den sena timmen föreföll ärkebiskopen inte trött, utan tvärt om var han glad och livfull och talade åter och åter om den säregna högtidsstund han fått vara med om i kyrkan.

När vi sedan följde honom upp på sovrummet och då ville dra ner gardinerna, sade han: "Nej, låt det vara, här är så vackert, jag nänns inte ha gardinerna nere; när jag vaknar i morgonbittida, vill jag se det vackra."

På söndagsmorgonen kom han ned livlig och spänstig. Vi förvånade oss över att han rörde sig så lätt. Vi hade från ett besök föregående år märkt hur ärkebiskopen på grund av sin hjärtåkomma rört sig med försiktighet. Vi såg honom nu gå ned genom trädgården och där vandra fram och tillbaka. Ett par gånger gick han fram till syrenerna, tog en klase och insöp länge dess doft. Han stannade och såg ut över de blå, höga bergen på andra sidan sjön.

Min hustru och jag stod i fönstret och såg på honom. En plötslig och oemotståndlig känsla av vemod grep oss. Vi sa till varandra: nu är det säkert sista gången vi ser ärkebiskopen här ibland oss. — Men vi kunde aldrig tänka oss, att vår vemodiga aning så snart skulle besannas.

Ärkebiskopen satte sig en stund på verandan. Han satt där liksom försjunken i djupa tankar. Våra barn fick se honom och smög sig fram till fönstret. När han fick syn på dem, skyndade han upp, gick in till dem och språkade en stund trevligt och glatt med dem. Han sa till oss: "När jag är trött och vill vila riktigt, så sätter jag mig med mina barnbarn, och då får de leva om så mycket de vill."

Det blev gudstjänsttid. Klockorna ringde samman, och när vi kom till kyrkan, var väldiga människoskaror samlade. Varje utrumme var utnyttjat i bänkar och gångar, till och med i sakristian satt människor. Många fick inte plats i kyrkan. Det slog oss att ärkebiskopen till ingångspsalm valt 323:

Hör, Gud ännu sin nåd dig bjuder,
se, templets portar öppna sig!
Kanske härnäst, då klockan ljuder,
upplåtes gravens port för dig,
du går ej mer i Herrens hus:
ditt rum bereds i jordens grus.

En och annan fann det egendomligt, att ärkebiskopen vid en ungdomsgudstjänst just valt denna psalm. Gripande var att efteråt tänka, att psalmens ord för honom som valde dem skulle gå i bokstavlig uppfyllelse.

Dagens predikotext handlade om Petri fiskafänge, hur Petrus vid Genesarets sjö faller ned i fruktan och bävan inför Jesus och bekänner sin synd, hur Jesus ger honom uppdraget att vara en människofiskare. Med inträngande allvar, fängslande och varmt talade ärkebiskopen i denna högmässopredikan, som skulle bli hans sista.

Efter gudstjänstens slut återstod endast några korta stunder av vistelsen i Hanebo. Ärkebiskopen skulle resa med tåget söderut klockan 13.30. Efter ett hastigt besök i prästgården och en promenad i trädgården var det tid att fara till stationen. Min ämbetsbroder, kyrkoherde Humble, följde med.

När vi kom ned till stationen, visade det sig att tåget var 20 minuter försenat. Vi beredde oss att stanna och vänta. Ärkebiskopen sa: "Nästa söndag ska jag predika i högmässan i Uppsala domkyrka, nu ska jag på tåget tänka på min predikan. — Ni få nu inte stanna och vänta på mig här. Ni har ungdomskursen att tänka på och mycket att styra med, och nu ska ni vända tillbaka till edra plikter."

Så tog vi farväl. När vi gått ett stycke, vände vi oss om. Vi såg för sista gången vår ärkebiskop. Han vandrade på plattformen med raska steg och huvudet upplyftat.

Han hade varit ibland oss och under sitt korta besök meddelat oss av sin personlighets värme. Han hade spritt glädje. Hans sista ord till oss var ord om att inte dröja kvar utan att gå åstad och fylla vår plikt.

Så vill vi minnas honom, sådan var han, och så ville han, att vi alla skulle vara: lärjungar villiga att utan tvekan fylla sin plikt, när Gud kallar oss.

Hanebo-Juls redaktion
tar tacksamt emot
bidrag från läsekretsen

Inte minst gäller detta
minnen av personer, arbetsliv och händelser
i gamla tider.

I vår bygd finns med säkerhet mycket sådant stoff, som är av allmänt intresse.

Tänk efter — och sänd Ditt bidrag till oss!

Redaktionen

Efter 50 år . . .

Syster Ruth ser tillbaka och minns

Den 4 januari 1926 klev en för Hanebo-borna helt okänd person av tåget i Kilafors för att tillträda tjänsten som distriktssköterska i Hanebo, tidvis också i Segersta.
Nu — 50 år efteråt — torde knappast någon i vår bygd vara så väl känd — och välkänd — som den okända resenären den gången.
HANEBO-JUL tackar Syster Ruth för vänligheten att göra denna tillbakablick, som så påtagligt speglar vad som hänt under det halva sekel det här gäller.

— Det var mycket lite jag kände till om mitt blivande verksamhetsfält, när jag tillträdde min tjänst, anför Syster Ruth inledningsvis. Min kontakt med Hanebo inskränkte sig praktiskt taget till en lång väntan på tågmöte i Kilafors på väg till Stockholm! Det var i oktober 1918.

Att det för mig skulle komma att röra sig om 29 år i offentlig tjänst i bygden kunde jag aldrig drömma om. — Men man var inte så "rörlig" inom sjuksköterskekåren på den tiden och bytte inte plats så ofta.

— När jag nu ser tillbaka på de 30 åren (varav drygt 20 som pensionär), ligger det ju i öppen dag, att det varit en tid för viktiga förändringar på många områden.

Och så kommer minnena. . .

"Det var andra tider då", är ju ett uttryck som man ofta hör, kanske mest när det gäller ekonomiska förhållanden. Den tiden förväntades det att människorna skulle i största möjliga mån klara sig själva. Inga barnbidrag, ingen skolbarnsbespisning, ingen hjälp till städning för pensionärer och inga fria läkarbesök — så vida man inte var anställd vid Kilafors Järnverk eller Sibo bruk. Men då måste man först hämta en "lapp" vid respektive kontor. Detta gällde även de som behövde anlita s. k. fattigvård.

Mitt första hem i Hanebo blev en obekväm bostad i f. d. epidemisjukstugan i Norrfly. 1928 flyttade jag till en bostad i Hälla som inreddes ovanpå barnmorskebostaden. Där blev jag kvar till min pensionering 1954.

Trots allt finns det en del man kan se tillbaka på med saknad. Då kunde man till exempel få läkarhjälp nästan när som helst hos provinsialläkaren, även om det var söndag och, åtminstone under åren 1930—1954, även nattetid. Ett vanligt besök hos doktorn kostade tre kronor, men detta var då en så stor utgift att många vände sig till distriktssköterskan i stället. Detta sågs inte alltid med blida ögon av doktorn.

Trångboddhet och brist på badmöjligheter orsakade många olägenheter. Det var inte underligt, att det ofta fanns olika, icke önskvärda "hyresgäster" i kläder, hår och bostäder. Barnkullarna var större under 30- och 40-talen. Jag har inte tillgång till anteckningar från de åren, men tror att 60—70 födda per år i socknen inte var ovanligt. — Restaureringen av Sävtorpet har gett oss en liten inblick i den tidens trångboddhet. Jag undrade vid mina besök över barnens sovplatser, men där fanns — trots avsaknad av bad- och tvättmöjligheter — inga s. k. hyresgäster.

Under senaste delen av 1930-talet startade den s. k. hemsysterverksamheten, så att blivande mammor kunde räkna med att få hemhjälp under vistelsen på BB. Familjer med 6—7—8 barn var inte så ovanliga på den tiden. Jag minns att en familj med tiden hade hela 16 stycken.

Hösten 1939 började barnavårdsmottagningen hos doktorn. Så kom hemsamaritverksamheten igång inpå 1940-talet, med något anslag från Röda Korset. Samariterna var fåtaliga och betalades med två kronor per timme. Återigen ett bevis på den ekonomiska förändringen. Distriktssköterskans lön var också blygsam, men arbetstiden desto längre.

Vägar och färdsätt var många. Det underliga är, att när det byggts vägar till den s. k. Finnskogen, så har den avfolkats. Jag har under mitt arbete färdats på många sätt. Jag har åkt hästskjuts, lastbil, plogbil, tralla, bakpå bönpall, moped, cykel, sparkstötting och skidor. Det var innan bilen blivit var mans egendom. Tack vare möjlig-

heten för distriktssköterskorna att ha egna bilar, hinner de ju med sitt arbete på bättre sätt. I början betalade landstinget endast för resor i barnavård och vid dispensärbesök.

Min första bil köpte jag 1939 efter en tids svår sjukdom. På grund av kriget drogs tjänstebensinen in redan efter ett år, och bilen stod avregistrerad i två år. Jag lyckades dock få licens på metanol, som räckte ytterligare två år.

Jag minns att jag vid en intervju — det var vid 50-årsdagen — uttalade min förhoppning att alla distriktssköterskor skulle få möjlighet att ha bil och att vi skulle i löneavseende jämställas med småskollärarinnor, vilket då inte var fallet. Målet är nu uppnått.

En tid hade jag skyldighet att tjänstgöra även i Segersta. Dit kunde man åka tåg, och ibland hem också. Men blev man fördröjd, så att man kom för sent till tåget, var det genare att gå efter järnvägen. Det hände att jag gjorde det — trots att det var förbjudet. — Jag hoppas brottet nu är preskriberat!

Det är 22 år sedan jag lämnade min tjänst i Hanebo, och många förbättringar har uppnåtts för befolkningen på det sociala området. Då jag genom mina hembesök fått en uppfattning om vad som bäst behövdes, kom jag att knytas till barnavårdsnämnd och hemhjälpsnämnd. Det blev att sitta med i utredningar, och ofta var det till exempel sängutrustning till mor och barn som anskaffades. Jag kommer ihåg att det fanns en förening, Jultomtarna, som samlade in pengar genom fester, främst i skolorna. Av behållningen blev det sedan kläder till julen för behövande.

Visst var det många gånger oerhört arbetssamt under "min tid", särskilt då det förväntades att man skulle vaka hos svårt sjuka och döende. Detta gav mig många lärdomar och även en uppfattning om "döden inom hemmet", som det nu talas så mycket om.

Ersättning för s. k. obekväm arbetstid fanns dock inte. Numera betraktar vi sjukhusvård som en självklarhet. Så var det inte förr. — Hjärnblödningar fick till exempel aldrig skickas till lasarettet.

Jag minns särskilt, när jag en gång sent en kväll blev kallad till ett hem i en av byarna. En kvinna som just fött ett barn utan att kalla på barnmorskan låg döende i barnsängsfeber. Hemmet var eländigt och bädden urusel. Sex barn fanns, alla under skolåldern.

Kvinnan dog på natten, och eftersom det inte fanns någon begravningsbyrå, blev det jag som fick ordna med svepning och kista. Senare gifte mannen om sig med en änka med två barn, och de fick ytterligare sex barn tillsammans.

Jag har mött mycken förståelse och tacksamhet under mina arbetsår, och jag hoppas att man ska minnas vår samvaro med värme och tillfredsställelse. Hur knappt det var med pengar under 30- och 40-talen, var det glädjande nog inte så stort behov av cigarretter och knark för ungdomen, trots avsaknad av kommunala diskotek o. d. Nuvarande förstörelselusta fanns ej heller.

Det var inte så mycket blanketter på den tiden. Det var mer kroppsarbete. Man fick hjälpa människor på ett annat sätt, men man kom också människor närmare. Vi lärde känna varann, och ett förtroende växte fram.

Det har varit den största tillgången i mitt arbete.

*

Ruth Nilsson — alla Hanebo-bors Syster Ruth — föddes i Arbrå 1894. Hon utbildades till sjuksköterska på Akademiska sjukhuset i Uppsala och tjänstgjorde redan under elevtiden bl. a. på Söderhamns lasarett och Arbrå epidemisjukhus. Som nyexaminerad kom hon först till sjukstugan i Jokkmokk 1922, där hon stannade i fyra år. Hela sin fortsatta aktiva tid var hon knuten till vår bygd.

Bilderna av Syster Ruth i för arbetet typiska situationer är tagna av Sven-Gösta Johansson.

Hem till byn

Av Sven Olle i Bofara

Till Bofara by, till vallåt så ren
boajässler en gång till trakten drog.
Till grannsocknens by att boföra hem,
när hösten sin färg ur sommaren tog.

Där stigen fårades av klövjetramp
i en slitsam tid, som gått till ända,
har nya vägar fått lyktors ramp —
likt en teaterscen då de är tända.

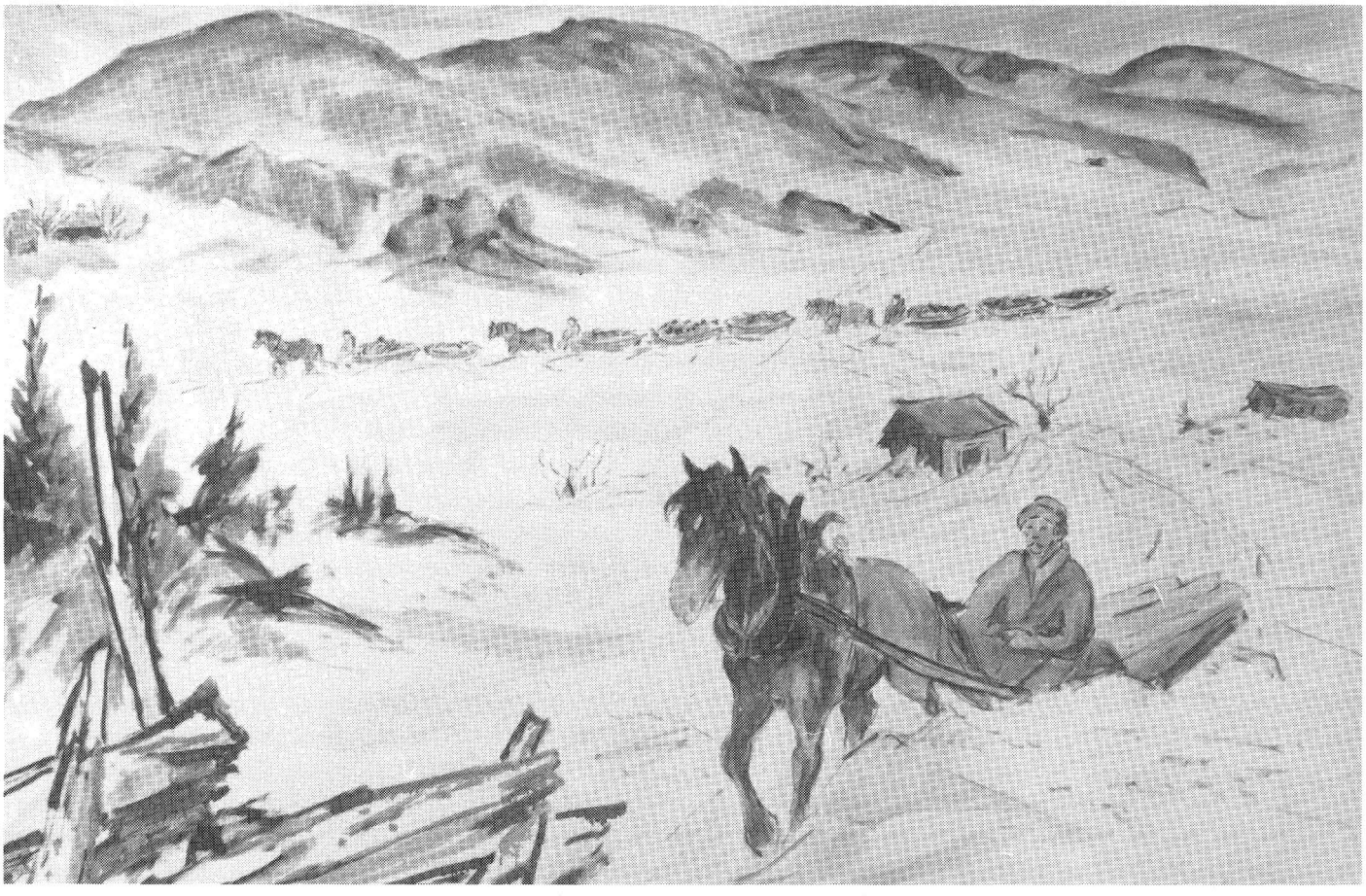
Utegårn, Innegårn och Bortegårn —
namn som en gången tid frambringat
ur svedjemark. Man hör släggans dån,
då kraftfull arm den svingat.

Den som här ser mot solen opp
vet dagens höjdpunkt. Ty till stunden
då solen når middagsbergets höga topp
är tolv-slagets timma evigt bunden.

Av månskivans glans i Bofara sjö
får Stackbergets skuggbild sin spegling.
På glittrande våg kring Brännholma ö
får näckrosens blomma sin fägring.

Jag ser tillbaka på svunnen tid.
Jag ser kolstigar i pärlbundna rader
på isbelagd sjö. — En bild av frid,
av fred och ljus, men nu i dimhöljd dager.

Mitt hem jag har i Bofara by,
där vallstintans lockrop förklingat.
Här ser jag från äng under klarnad sky
den bild som Skaparens hand frambringat.

Bilden: Kolkörare på Bofarasjön med Middagsberget (soluret) och det vågformiga Stackberget som bakgrund — Målning av Leif Eriksson, Ovanåker.

Om kolstigar och annat

— EN KOMMENTAR TILL "HEM TILL BYN"

Långt tillbaka i tiden var Bofara en fäbodvall, tillhörande Segersta socken. Det anses troligt, att namnet Bofara har kommit av ordet *boföra* (uttalades i gamla tider "buföra"). — Man "bofördе" sina kreatur hem till byn från fäboden, när hösten kom.

En *kolstig* ("kölsteg" på hannbo-mål) var försedd med två mindre kälkar efter varandra. Den främre var s k styrkälke, medan den bakre var fäst vid stigens underrede. Sidorna var som regel gjorda av kluvna granband, vilka värmdes över öppen eld för att lättare kunna formas vid inflätningen i den av runda pinnar uppbyggda stommen.

Sidorna var hopsatta med två ramar. Den övre var något större än den nedre, som var fastsatt utmed stigens botten. Detta för att bl a underlätta tömningen. Till ramarna användes av naturen något svängd björk. De fick därigenom erforderlig styrka, samtidigt som de utåtsvängda sidorna kunde vika undan mindre träd, buskar och sly från körvägen genom skogen.

Hur en kolstig såg ut kan man se av den i i minsta detalj noggrant utförda träskulpturen *En kolkörare* — se bilden — av den för ett antal år sedan bortgångne Lars Larsson från Bofara (Pelles-Lars). Att denne haft egen erfarenhet av hur det kunde vara att köra kol en kulen vinterdag kan man sluta sig till av den utformning konstnären/snidaren gett gubben, där han sitter. Pälskragen är uppslagen kring körkarlens huvud, och med en smula fantasi tycker man sig höra gubben muttra för sig själv eller till sin arbetskamrat längst fram:

"Usch, ja tror dä blåser nola-vä'r på sjön i dag. . ." Varpå han rycker i tömmen för att skynda på sin häst.

Varje kolstig var ämnad att rymma ett bestämt mått, som räknades i hektoliter. En kolstig — vars längd kunde vara cirka 2,5 meter med något under 1 meter höga sidar — rymde 20 hektoliter träkol. Det förekom dock även andra storlekar, både mindre och större än den här beskrivna. Den större kallades *skrinda* ("kölskrinna" på bygdemål). "Två kölstegar på e skrinn" var ett i detta sammanhang vanligt uttryck för ett bestämt mått.

Det fordrades ett stort kunnande vid tillverkning av ett dylikt fordon. En person med tilltalsnamnet Spel-Lars, lär ha varit skicklig i denna konst. Han bodde enligt utsago vid foten av Rumpberg.

Då milan i regel låg miltals bort i djupa skogen, transporten därför lång och kolen dessutom lätta och skrymmande, kopplades flera stigar eller skrindor till varandra med en s k mellanskakel. Denna skakel (eller skackel, uttalet varierar) var formad till en nedböjd krok i den ände som kopplades samman med efterföljande fordon. Den kunde därigenom samtidigt tjänstgöra som broms i utförslöporna.

Alla har vi väl något som prägtat sig fast i medvetandet, inte minst gäller det minnen från barndomen. För mej är det längtan att vintertid efter slutad skoldag få kränga av sig ryggsäcken och skynda bort till sjön. Där kunde man sen tolka efter någon i den långa rad av foror, som med kol eller timmer kom körande från skogarna.

En höjdpunkt var också, när man fick följa far till kajen (lastbryggan) för att tömma kolet i den stora järnvägsvagnen. På hemväg hände det, att man stod på den bakre kälkmeden. Det av snö och is halkiga väglaget inbjöd då till att med vissa knep få de hopkopplade stigarna att ringla som en orm på vägen!

Nu undrar väl någon, om den övriga trafiken till Bofara tillät sådana ganska trafikvådliga tilltag. Men vad jag kan minnas, var det endast Hilding Lövgren med Hå-bussen eller Olov Persson från Västansjö (Murar-Perers Olle) med sin lastbil av märket "Dajmant" (= vårt uttal) som man fick hålla åt sidan för.

Timret lossades på sjön för att sedan flottas vidare efter Kilån till Bergviken, då isen smälte och vårfloden kommit. Kolet kördes, som nämnts, direkt till Kilafors station för att fraktas vidare på järnväg. Sandviken och Forsbacka i Gästrikland samt Långshyttan i Dalarna var de järnbruk som använde träkol från våra trakter.

Vad gäller kolet kunde problemet vara, att det under den långa resan från milan till avläggsplatsen packades ihop — från rågad stig eller skrinda till under dess brädd vid tömningen. Viss dispyt kunde då uppstå vid avmätningsplatsen om hur stor volymen egentligen var.

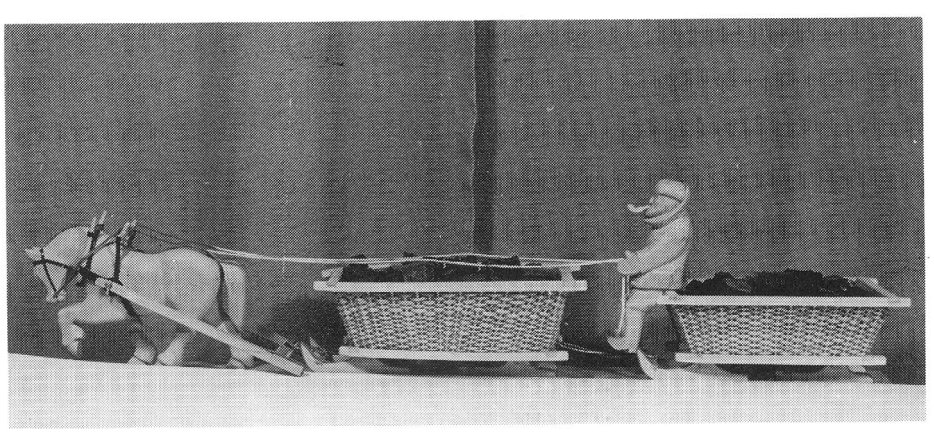
Man har ju hört talas om "kluriga bönder", och sådana har nog funnits även i vår socken. Följande historier om kolkörare har kanske fler än jag hört.

Det kunde alltså hända, att man innan kolen lastades vid milan placerade rep efter stigens botten, fastgjorda vid främre övre kortsidan. Då lasten skulle avmätas före tömningen, drog man i ett obevakat ögonblick i den fria änden av repen. På så sätt lyfte man upp (lättade på) innehållet till ursprunglig råge!

En annan metod var att man avlägsnade några varv av granbanden intill stigens eller skrindans övre ram. När så avmätningsplatsen var inom synhåll, knackades ramen ned mot övriga granband. — Stigen såg ut att vara till brädden fylld med kol! Att efteråt slå upp ramen och återställa allt i ursprungligt skick var en enkel sak.

Då Hanebo-borna varit kända som ärliga och tillförlitliga, får man förmoda att det som berättats är något ogrundat.

Sven Olle i Bofara

Pelle Norén:

En drottning bland gubbar och gummor, älskare och älskarinnor i Lilltjära . . .

Något om Templet Edelweiss' teateramatörer

I hopp om att våra kära teaterbesökare inte har glömt alla trevliga kvällar vi haft tillsammans — med skratt, jubel och sprängfyllda lokaler — här en liten återblick på teatergruppens arbete.

Redan 1912 spelades amatörteater av Templet Edelweiss. Pjäsens namn lär har varit "Lars Annersa och Jon Annersa och deras käringar". Det var emellertid i början av 1930-talet, som arbetet på allvar kom i gång. En av de drivande krafterna redan från början var Eric Jonsson. Vi den tiden medverkade mycket aktivt också Olle Svedlund, Lilltjära.[1])

När Eric Jonsson år 1934 valdes till ledare, samlade han undan för undan en krets av deltagare som sedan övade in och spelade pjäser av mycket skiftande slag under en lång följd av år. Inte förrän 1963 upphörde verksamheten, med pjäsen "Ett vänligt bemötande" som den sista premiären.

Ser man tillbaka, så måste man nog konstatera, att den lilla gruppen under de nära trettio åren lade ner ett ganska enormt arbete. Verksamheten var också rent ideell. Templets egen kassa fick givetvis en välbehövlig förstärkning, men dessutom framfördes pjäser till förmån för CP-barnen och Röda korsets verksamhet. Hjälp med underhållning gavs även andra föreningar, genomgående till ringa kostnad. Som ett exempel kan nämnas, att vid ett besök i Skog den 15 december 1934 var gaget 15 kronor!

Här en liten kavalkad över spelade pjäser från starten 1934. En och annan av titlarna kan kanske hos några av Hanebo-Juls läsare väcka ett minne av föreställningen. — En glad hågkomst får man hoppas.

8 nov.	*1934*	Petter Jonssons huskors
27 dec.	*1934*	Greve Johanssons bröllop
17 febr.	*1935*	Mellberg och son
12 april	*1935*	Hästkur
7 nov.	*1935*	Fattig men glad
6 juli	*1935*	Lördagskväll (Uppförd på Röstbo-festen. Publik 1 000 personer.)
26 maj	*1935*	Dramatisk äktenskaplig episod
29 dec.	*1935*	Kärlek och tjuveri
5 april	*1936*	Ny ungdom
18 dec.	*1937*	Sol och vår
7 mars	*1938*	Bland bålda riddare
31 dec.	*1938*	När klockorna klämta (En pjäs som kanske de flesta minns bäst, skriven av Hälsinge-författaren Henning Olsson, Vallsta.)

Medverkande i MELLBERG OCH SON (1935): Eric Jonsson, Lilly Petersson, Pelle Norén, Signe Jonsson, Emil Johansson.

21 febr.	*1939*	Tentamen i allmänbildning
15 mars	*1939*	Kärlek och frenologi
22 dec.	*1940*	Svar till julglädje
28 nov.	*1941*	Vanvettets offer
28 nov.	*1942*	Hos kristidsnämnden
31 dec.	*1943*	Lars Larsson på Stortorpet
12 mars	*1944*	Plats som hushållerska
7 april	*1944*	På radiobyrån
14 april	*1945*	Tjuven
23 dec.	*1946*	Miss Persson från USA
1 mars	*1947*	Högblom hyr ut sommarnöje (Mest spelad pjäs, med repriser uppförd 19 gånger. "Jätterolig", blev allmänna omdömet.) På begäran uppfördes pjäsen i Gruvberget den 14 juli 1955 med hembygdsföreningen och kommunister Othzén som arrangör. — Vem som var med kan glömma den kvällen?
27 dec.	*1947*	Fint folk
18 juli	*1948*	Opp- och nervända världen
27 dec.	*1948*	Söndagsbönder
27 dec.	*1949*	Millionären
28 dec.	*1950*	Efter klockan 12
2 febr.	*1952*	Drottning Pettersson (Ett som "jätteroligt" bedömt folklustspel av Henning Olsson, Vallsta, med Doris Allfors som drottningen.)
27 dec.	*1953*	Kamraterna från landsvägen
27 dec.	*1954*	Faddergåvan (Pjäsen var med i docent Gunnar Olléns amatörteaterkrönika i radio. Doris och Evert talade hälsingemål.)
27 dec.	*1955*	Anders och valfisken (En norsk radiopjäs.)

[1]) Med sympatisk blygsamhet förbigår förf här sin egen mycket betydande insats. — Han var med redan från början. (Red:s anm.)

Medverkande i FADDERGÅVAN (1954): Tyko Karlsson, Gunnel Källström, Pelle Norén, Eric Jonsson, Erik Johansson, Erik Skoglund, Doris Allfors, Evert Karlsson, Sigurd Persson.

Medverkande i FRIARANNONSEN (1956): Evert Karlsson, Sivert Månsson, Maj Nyström, Sigurd Persson.

28 dec. 1956 Friarannonsen
27 dec. 1957 Stor-Klas och Lill-Klas
27 dec. 1958 Änkeman Jarl
Denna Vilhlem Moberg-pjäs gav ett mycket gott ekonomiskt utbyte för Edelweiss. Den uppfördes även för Radiohjälpen i Lingbo, Kilafors, Skog och Hå. Behållningen blev 1 148 kronor, som den 25 mars 1959 av vår kassör Bengt Moberg insattes på Radiohjälpens postgirokonto.
27 dec. 1959 Friarna på Norrbacka
27 dec. 1961 Spökeriet
26 jan. 1963 Ett vänligt bemötande

Eftersom folk ville ha roligt — ett legitimt önskemål! — så är det övervägande komedier och folklustspel som har uppförts. Men även pjäser med mera allvarligt innehåll har mötts av stort intresse. Kanske tänker man då mest på "När klockorna klämta" (1938), "Vanvettets offer" (1941) och "Faddergåvan" (1954) med sådana författare som Henning Olsson, Margit Palmaer och Sven Edvin Salje.

39 pjäser har uppförts vid sammanlagt 159 föreställningar. I pjäserna har förekommit 220 olika roller, gestaltade av omkring 40 personer.

Naturligtvis krävdes det ofta mycket tid och krafter av de medverkande. Ofta var det också fråga om att under årets mest arbetsamma tid — tre månader före jul — förbereda och träna in en ny föreställning. För vissa medverkande rörde det sig om 400—500 repliker att lära in. — För min del hängde jag upp dem på bageriväggen!

Har det varit stimulerande att få medverka? För min del blir svaret tveklöst **ja.** Och jag torde inte vara ensam i gruppen om den inställningen. Den stora uppslutningen från bygdens folk har också varit en sporre under alla åren. Kanske kan också nämnas alla goda recensioner i tidningarna, men att här återge utdrag ur dem skulle ta alltför stor plats[2])

Det känns vemodigt, att denna verksamhet skulle upphöra. Vad som behövts var emellertid ett ungdomligt tillskott i gruppen. Till en del roller krävs det unga skådespelare. — När man själv börjar bli äldre inser man, att det inte går att "bete sig som en ungdom".

Templet Edelweiss' amatörteatergrupp finns alltså inte längre. Men jag vill rekommendera teaterintresserade i bygden att besöka Bollnäs teaterförenings föreställningar. Där möter publiken scenskolade skådespelare. Det är dock skillnad. . .

VAD FÅR MAN FÖR 5 KRONOR?

Inte så värst mycket i våra dagar! Men
bara 5 kronor kostar det
att bli medlem av Hanebo hembygdsförening och därigenom stödja föreningens verksamhet.
Om Du inte redan är medlem, gör så här:
Ta telefonluren, slå 521 30 och anmäl Dej som medlem
eller

klipp ur kupongen här och sänd den till
Hanebo hembygdsförening, Pl 650,
823 00 KILAFORS
Obs! Medlemskap är tillåtet för obegränsat antal familjemedlemmar!

— — — — — — — — — — — — — —

Undertecknad anmäler sig som medlem i Hanebo hembygdsförening

_____

Adress _____

_____

[2]) Ett kort citat vill dock red. självsvåldigt bidra med: "Det ligger ett otroligt arbete bakom. . . Amatörerna har givit bygden god och bildande underhållning, och deras föreställningar drar alltid fullt hus. . . Templet och hela bygden tackar för ett mycket gott arbete" (Ljusnan 13/1 1955). Vi instämmer!

Back-Lars råglave

Back-Lars (Lars Nilsson) i Granbo, född 1836, död 1909.

För åtskilliga år sedan var jag tillsammans med far (Sven Olsson i Granbo, född 1881) uppe vid Qvarnböle fäbodar. Vi vandrade i skogen, och han berättade om hur det såg ut i skogarna runt fäbodvallen i hans barndom. Där det då var bara busk och öppna betesmarker växte nu stor skog. På ett ställe sa han:

— Ja, se här hade "Backgubben" sin råglave. Den fanns kvar ännu då jag var barn. Vi brukade hålla till och leka på den.

Ordet "råglave" hade jag inte förut hört, varför jag blev intresserad och började fråga honom om detta för mig främmande byggnadsverk — ty ett sådant var det utan tvekan fråga om. Han berättade då, att det var den primitiva byggnad på vilken man vid rågsvedjorna tröskade rågen.

På det område som skulle svedjebrännas högg man på våren ned all skog. I början av augusti brändes sedan "fallet", som det hette, och i slutet av månaden såddes rågen i den askrika jorden. Det behövdes nog ingen märkvärdigare bearbetning, då rågkornen ju har lätt att gro, så fort de kommer på marken.

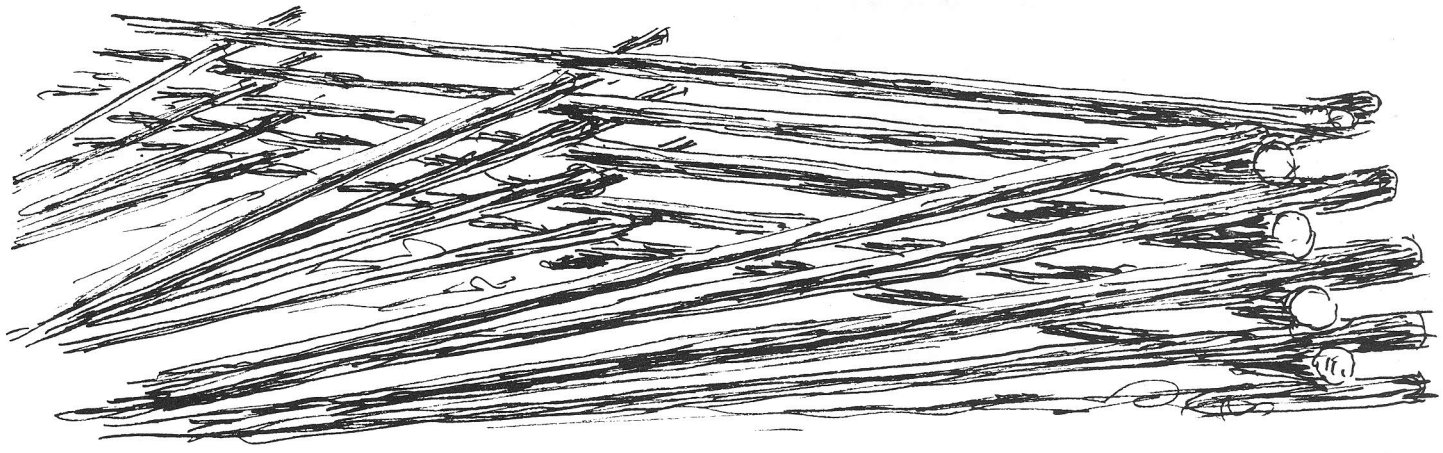
De grövre trädstammar som inte brunnit upp drogs sedan ihop till ett primitivt stängsel, som kallades sothagen (se skissen). Detta stängsel byggdes upp genom att korslägga sotveden, som den brukade kallas.

Stängslet kom att fylla två funktioner. Nästa sommar skyddades den växande rågen från att avbetas av djuren på fäboden. Då rågen var skördad, växte det sedan under åtskilliga år ett fint bete på området, och dit brukade man — i synnerhet på söndagarna — släppa vallens djur. Tack vare stängslet slapp man då valla dem i skogen.

Far berättade också, att man släppte hästarna inom sothagen, då man till slåttern var upp till fäboden för att hämta "klöven", som det hette, dvs fäbodens produkter av smör och ost. Så länge sothagen höll ihop, utnyttjades den på detta sätt.

Men tillbaka till råglaven, som jag ändå tycker är det intressantaste.

Råglaven var ett golv, gjort av något grövre slanor än de man använde till hässjorna. På den övre sidan var de täljda, så att golvet blev jämnt. Slanorna låg inte helt tätt utan var lagda med små springor, så pass stora att rågkorn och agnar kunde falla igenom vid slagtröskningen. Golvet var dessutom uppbyggt på grövre stockar så pass högt över marken att man kunde ta vara på den

tröskade rågen, som fick falla ned på utlagda lakan eller något annat vävt material.

Enligt fars berättelse var detta byggnadsverk mycket noggrant gjort. Varje slana i golvet var nedhuggen i underliggande stockar och fastsatt med naror (träpluggar) runt om.

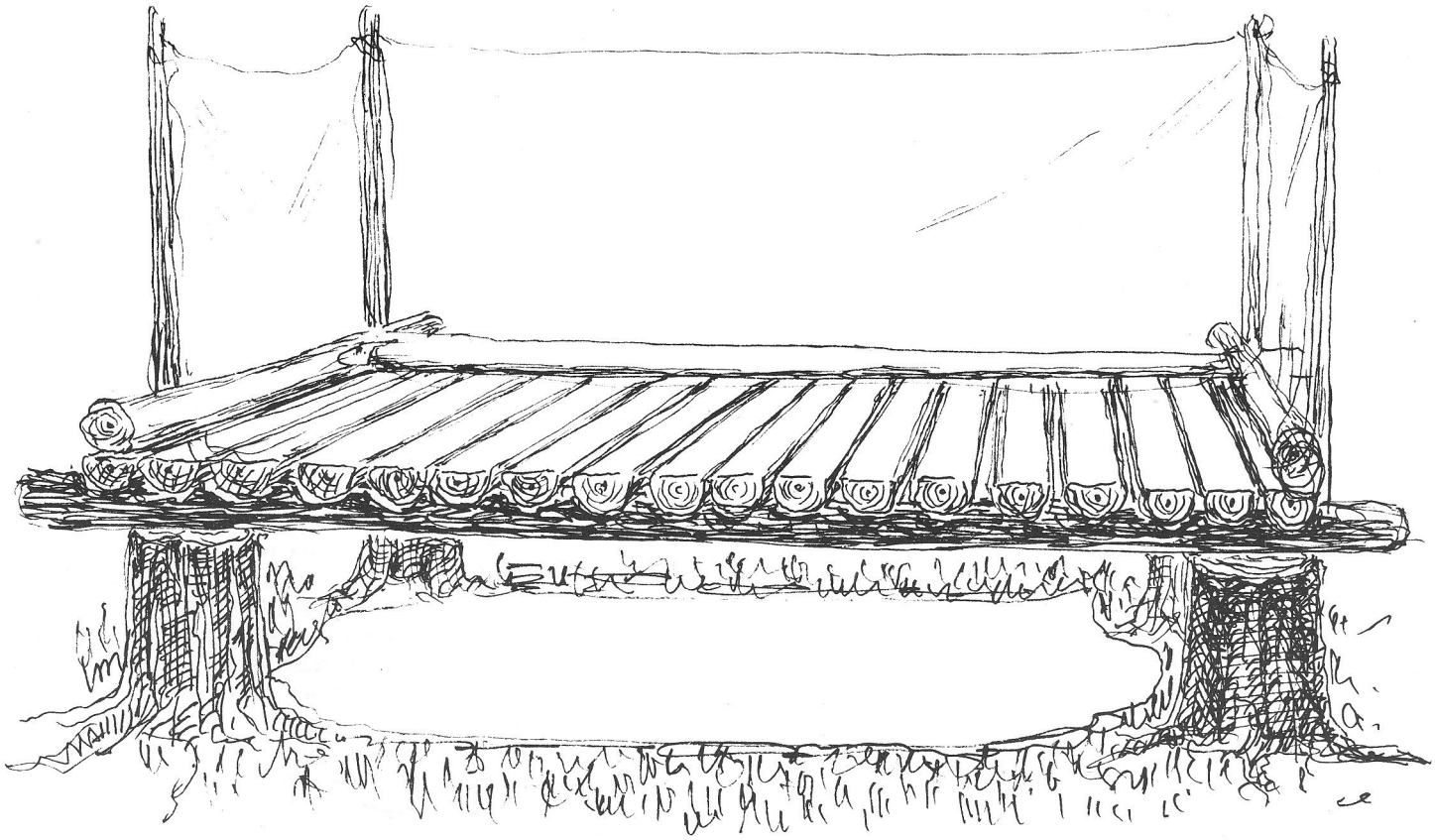
Ovanpå golvet var ett varv timmer lagt, även detta fastsatt med naror. Ovanför detta timmervarv hängde man sedan lakan som skydd, så att rågen inte skulle stänka bort vid tröskningen. (Lavens utseende se bilden.)

Man kan kanske undra, varför denne Lars Nilsson vid en för svedjebränning så sen tid som slutet av 1860-talet "brände fall". Men sen man hört berättas om den mannens vanor och åsikter, förstår man honom. Han var "en man av gamla stammen", som höll hårt på att inte gå ifrån gamla seder och bruk. "Traditionen var för honom ett rättesnöre", för att använda hans släkting Lars-Erik Lindbloms ord. Fäboden var för honom närmast en helig mark, något som han hade att omsorgsfullt vårda. Där tillbringade han så mycken tid han kunde.

Lars Nilsson brukade i Granbo en hemmansdel som med dåtidens extensiva drift gav ett magert utbyte. — Kanske var det erfarenheterna från nödåren på 1860-talet som gjorde, att han tillgrep rågsvedjan för att säkra brödet för dagen.

Sannolikt var Back-Lars en av de sista som sådde råg i skogen i Hanebo, möjligen var han den allra siste.

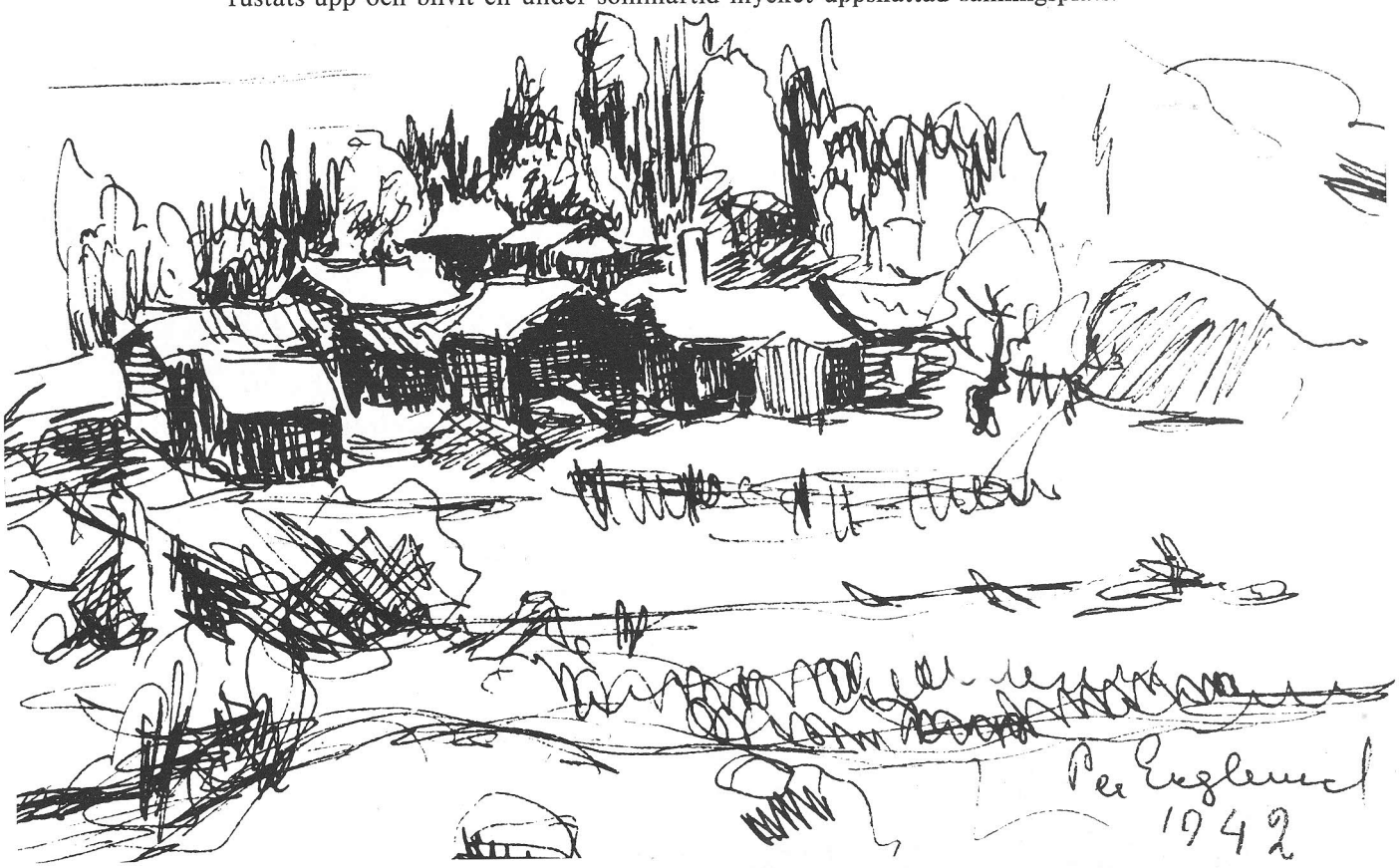
På bilden (som tyvärr inte är så tydlig som man skulle önska) ser man honom i sin dagliga gärning så här strax före jul; den viktiga del av en bondes liv som på bygdens mål kallades "mocken". Vid julens bord kanske han knäppte sina av hårt arbete märkta händer och tackade Gud för brödet, samtidigt som han — trots sot, svett och möda — sände en tacksamhetens tanke till rågsvedjan för dess skörd.

"Säv-Jannis" i Acktjära och hans hustru "Säv-Anna-mora"

Ur den samling av skildringar från Hanebo i äldre tider som f. kommunhemsföreståndaren Erik Skoglund publicerade i ortspressen vill HANEBO-JUL i år återge hans minnesbilder av ett par gamla Acktjära-bor.

Artikeln, som ursprungligen var införd i tidningen Ljusnan den 29 januari 1948, ger osökt anledning till åtskilliga reflektioner kring temat "förr och nu". — "Sävs" i Acktjära har som bekant nu genom hembygdsföreningens försorg rustats upp och blivit en under sommartid mycket uppskattad samlingsplats.

Då jag sysslat med att ur mitt minne leta fram åtskilliga personer från Acktjära i gången tid, är det helt naturligt att jag skulle komma att erinra mig torparen och sågställaren Johan Persson och hans hustru Anna eller, som de allmänt kallades, "Säv-Jannis" och "Säv-Anna-mora". Båda var födda 1842.

De bodde i en liten gård kallad "Sävs", en av de äldsta gårdarna i byn för att inte säga i socknen. Den torde vara åtskilliga hundra år gammal, vilket framgår av byggnadssättet.

Familjen bestod av sju personer, nämligen makarna och deras fyra minderåriga barn samt gamle farfar Per Jansson, av de äldre kallad "Säv-Pelle".

Det var något säreget över gården, och där samlades gärna byns barn för att leka. Till gården hörde en hel del gamla uthusbyggnader, som var goda gömställen då vi lekte "kurra gömma". Där var även en rymlig bakgård där vi kunde "slå boll" och springa "Klockaränka".

Mor Anna var en gladlynt och hjärtegod kvinna med en ängels tålamod. Alla barn tyckte om henne. Fader "Jannis" var mera tystlåten och stillsam men hade ett gott fördrag med barn, förutsatt att de inte var alltför högröstade. Hans auktoritet var ovillkorlig och allom bjudande, så det var ingen risk för att det skulle urarta till något oväsen ifall han fanns i närheten.

Om vinterkvällarna samlades vi barn ofta i deras stuga och lekte sittlekar. Anna var outtröttlig i att lära oss trevliga lekar och skrattade gott åt våra mer eller mindre tafatta försök i början av en ny lek. Kom vi till "Sävs" en söndagsmiddag, kunde det hända att husfadern läste en predikan. Då fick vi vackert försöka hålla oss stilla på kökssoffan, eljest kunde han vända sig om från boken, titta över glasögonen och säga: "Sitt stilla pöjkar". Då blev det tyst och stilla, åtminstone för en stund.

Fortsatte vi att viska eller på annat sätt störa, kunde han åter vända sig om och säga till oss som var från andra gårdar, att vi skulle gå hem. Det behövde han inte säga två gånger, vi visste vad klockan var slagen.

På aftonen kom vi åter som om ingenting hänt, och då kunde det hända att fader "Jannis" gått in till farfar, som bodde i andra rummet, eller hälsade på någon granne, så att det bara var mor Anna hemma. Då fick vi leka hur mycket vi ville tills det blev mörkt och vi nätt och jämt vågade gå hem.

"Säv-Jannis" var både sågare och sågställare i gamla sågen i Acktjära och den som i första hand hade ansvar för sågen och ordnade med reparationer m. m. Då sågen inte var igång brukade han gå där och fila och justera de väldiga sågbladen i den stora sågramen samt sy och reparera de läderremmar som drog sågramen och kantverket. Under den kalla årstiden var det även besvärligt att hålla det stora vattenhjulet fritt från isbildning. Detta skötte han även om liksom mycket annat.

Det var ingen lätt sak att vara sågare i den gamla sågen med dess ganska primitiva anordningar. Den jättestora ramen sågade två stockar på en gång, och de tunga järnstöttor som höll fast timmerstockarna, var arbetsamma att sköta. Det var också i allmänhet mycket grovt timmer på den tiden.

Arbetet i sågen var säsongbetonat och förtjänsten liten, varför det till hjälp att försörja den ganska stora familjen krävdes något vid sidan av sågarbetet.

Johan Persson var därför även torpare. Torpet låg cirka tre kilometer från gården, och dit ledde en mycket dålig och backig kärrväg. Det var ingen lätt sak att sköta och frakta gröda och gödsel den långa och besvärliga vägen. Därtill fordrades både seg uthållighet och inte så lite kärlek till jorden.

Torpet lämnade foder till två kor och några getter samt något korn till grötmjöl.

Gamle farfar var hästkarl, medan han levde och var kry hade de häst vid gården. Då gick det ju bra att frakta hem foder och säd. Men sedan var det antingen att leja häst eller också med dragkärra och -skrinda forsla hem grödan. Det var heller inte närmaste vägen att färdas med kreaturen morgon och kväll under betestiden.

Hur ofta såg jag inte mor Anna eller något av barnen komma med korna och getterna om kvällarna, och en god stund efter kom Johan Persson dragande en kärra med hö eller halm. Att efter dagens ansträngande arbete dra en sådan kärra den långa och dåliga vägen var ingen lätt sak, och säkert var han ganska trött och i behov av vila då han kom hem. Han hade även att göra dagsverken för torpet och för hästhjälp och det ena med det andra.

Någon semester blev det inte — och det var för övrigt ett okänt begrepp på den tiden.

Mor Anna var en kvinna som väl förestod sitt hus. Hon spann lin och vävde, kardade ull, spann ullgarn och stickade strumpor och vantar. Bittida och sent var hennes flitiga händer i verksamhet. Kreaturen sköttes även väl och gav god avkastning till hushållet.

Flickorna, som var äldst av barnen, fick tidigt börja hjälpa mor och utvecklades till arbetssamma och kunniga ungdomar. Även pojkarna fick allt eftersom de växte upp hjälpa till i hemmet med varjehanda arbeten.

Men det var inte bara sitt eget hem Mor Anna skötte mönstergillt, hon hann även med att "gå i gårdarna och hjälpa folk" som det hette. Tilltagsen och händig stod hon till tjänst med allt möjligt i hemmen i byn.

På den tiden var det vanligt att folk lät "koppa sig" för vissa åkommor. Det var en gammal huskur till den kraft och verkan den hava kunde. — Ett visst mått av tro spelade troligtvis in. Mor Anna var emellertid mycket kunnig i konsten och anlitades ganska flitigt.

Då inga maskiner fanns, var de större gårdarna hänvisade till att leja både kvinnlig och manlig hjälp, framför allt under bärgningstiderna. Ett säreget arbete, som i allmänhet utfördes av kvinnor och äldre barn, måste jag nämna.

På våren, strax före sådden, breddes "dyngan" och för att finfördela den utfördes ett arbete som kallades att "dänga dyngan". Det gick till så att man med mindre träklubbor på långa skaft hackade och knackade sönder gödseln. (Det fanns nämligen inga rullharvar på den tiden.) Då samlades flera kvinnor vid gården, och det märktes att de hade trevligt tillsammans — trots att arbetet väl inte kunde vara särskilt nöjsamt.

Lin odlades allmänt, och mycket arbete med linets beredning utfördes av kvinnorna. Under hösten klappades och skäcktes linet, och mor Anna var även mycket skicklig i det arbetet och anlitades ofta. Det var ett påkostande arbete att sitta "i klapp och skäck" flera dagar, beroende på det starka dammet.

Ett annat uppdrag som mor Anna fick utföra var att hjälpa till att svepa de döda i byn. Olpers-Hindrik (Sundqvist) gjorde i allmänhet likkistorna, och hans hustru Kerstin och mor Anna utförde svepningen.

Mycket mera skulle kunna berättas om dessa makars strävsamma liv, men det sagda får vara nog. Det är med en känsla av tacksamhet och vördnad jag erinrar mig dessa hedervärda människor.

Deras minne förtjänar att bevaras.

Detta hände under året som gått

— liten krönika över Hanebo hembygdsförenings verksamhet.

16 maj

Årsmöte med underhållning av Utomhertens spelmanslag.

På förslag av föreningens kassör, Birger Jonsson, Innantjära, beslöts att göra en insamling av timmer för sågning till virke för hembygdsgårdens behov. Vad som i första hand krävs där är insättning av nya fönster och brädfodring.

Bland övriga frågor som diskuterades var att ev. anordna en hembygdsdag mellan jul och nyår.

13 juni

Försommargudstjänst vid Acktjäratorpet under medverkan av pastor Alvar Larsson, kyrkosångare Sven Axberg och trädgårdsmästare Erik Bäckman.

Predikan — med utgångspunkt från orden i Joh. 7 kap. "Ingen har talat som han talar" — anknöt till den gammaldags miljön. Sång till orgel och dragspel. I mötets senare del talade Erik Bäckman om sommarens blommor, som under seklerna åter och åter slagit ut omkring det gamla torpet, samt citerade Dan Andersson:

"...vi bryta våra blommor
och älska dem som dofta
och somna en gång stilla
och glömma våra år..."

Olle Svenssons dikt "Guss fre" och Karlfeldts "Snabbt jagar stormen våra år..." avslutade, varpå följde gemytlig samvaro vid kaffeborden i skolan. Vackert väder och god stämning rapporterar deltagarna.

14 juni
"Musik vid Ljusnan". Alfta folkdans- och spelmanslag, "Djupa toner" och Hanebo manskör medverkade.

Ett av sommarens (annars mycket efterlängtade!) regn drog över bygden just den kvällen, vilket tyvärr gjorde att underhållningen störtes och inte kunde "gå fram" efter förtjänst. Glad stämning, trots allt — inte minst vid kaffet i skolan efteråt.

16 juni
Sävstorpet öppet på onsdagskvällarna sommaren igenom från och med denna dag.

4 juli
Hannbo-veckan — veckan före Hälsingehambon — börjar med hembygdsdag vid högmässan i kyrkan klockan 10. Senare kyrkkaffe och trivselsamvaro vid hembygdsgården i Hårga.

Bollnäsbygdens spelmanslag tågade in i kyrkan spelande Brudmarsch från norra Hälsingland (Bjuråkersmarschen). Efter ytterligare medverkan i kyrkan fortsatte spelmanslaget att spela på hembygdsgården och avslutade där med Hårgalåten.

5 juli
Kyrkans kväll i församlingshemmet. Undersviksprästen Christer Rudvall sjöng gamla väckelsesånger, en ny tids kyrkovisor och andliga sånger till eget gitarrackompanjemang. Han lockade till allsång och skapade en gemytlig stämning genom välfunna kommentarer till sångerna. Kaffeservering och en kort aftonbön avslutade en trivsam samvaro, som tyvärr inte samlat så många deltagare.

6 juli
Soldattorpets kväll i Acktjära. Alvar Nyström visade hur man laggar träkärl, och byns egen riksspelman Hugo Westling med sonen Tomas samt Bengt-Olov Jonsson och Elof Andersson underhöll med musik. Mycket folk — både sockenbor och sommargäster — hade lockats till "Sävs" den kvällen.

7 juli
Hembygdsgårdens kväll i Segersta under medverkan av "Snoddas", Teddes orkester samt Ingrid Edström och Svea Burman från Enånger.

8 juli
Linberedningens kväll vid linskäkten i Svedja, Lilltjära. Linskäkten demonstrerades, och Sivert Månsson, Gunnar Bergqvist och Teodor Norén underhöll med musik.

9 juli
Hårgadansens kväll. Vi samlades vid foten av berget och marscherade till musik av "Polkagrisarna" och "Varstubäckarna" upp på berget, där dansen trådades på hällarna omväxlande med underhållning.

Bengt "Polo" Johansson var kvällens gästvärd. Harald Olsson läste Sven-Olof Olssons "Till Horga-dans", och från berget kom en "Varningslåt för varg" på näverlur samt en "Näverlurslåt från Ockelbo finnskog", upptecknad av Olle Gustafsson (Solne).

Hanebo-Segersta folkdanslag ansvarade liksom föregående år för förplägnaden, som bestod av massor med korv — som grillades över öppen eld — bröd och dricka.

Allt fler tävlingsdansare har börjat infinna sig för att uppleva kvällen och sommarnatten på Hårgaberget, och någon tyckte, att just detta var den största upplevelsen under hela Hälsingehamboevenemanget.

10 juli
Tävlingsdagen började med ogenomtränglig dimma, men till Hårgadansens (Hälsingehambons) morgon hör lika säkert, att solen tar överhand. Så skedde också nu, allt eftersom gästerna infann sig och programmet började vid halvåtta-tiden. Programledare var också i år Bengt "Polo" Johansson. Efter scenprogram och defilering invigdes årets Hälsinge-hambo av Svenska turistföreningens direktör Halvar Sehlin.

Antalet dansare slog alla rekord med 1092 dansande par. De dansade i turer med 100 par 8—9 minuter åt gången.

Sehlin hann under förmiddagen med en tur på Hårgaberget. Det var en betagande syn, tyckte han, att uppe från berget se de två ringarna med hambodansare virvla runt i ett myller av färggranna åskådare. Också musiken från ängen nedanför hördes upp till berget.

Vid hembygdsgården serverades allt som kunde anskaffas av ostkaka, kaffe, smörgåsar m. m. Som vanligt var det också försäljning av handaslöjd.

Ansvariga för de lokala anordningarna var också i år Nils-Erland Norlander och Örjan Lindblom med massor av frivillig arbetskraft till sitt förfogande. Alla dansare utspisades med frukost. Den stora publiken fordrar också att många hjälper till för att allt ska "klaffa" vid anvisande av parkeringsplatser, försäljning av inträdesbiljetter, på de olika försäljningsställena osv.

*

Som avslutning på året har hembygdsföreningen planerat en hembygdsdag och julfest i Lilltjära ordenshus *onsdagen den 29 december*. Alla är välkomna, gamla som unga. Tanken är att Hanebo-bor (såväl hemmavid som in- och utflyttade liksom de som bara "känner för bygden") ska träffas och trivas. Vi hoppas också att få hjälp med att identifiera gamla foton av människor, byggnader etc.

I programmet ska ingå musik och någon sorts servering. Vi ska också visa Sune Söderbloms färgfilm från Knupbodarna med boföring, osttillverkning och allt som hör sommaren och fäboden till.

På kvällen blir det servering av landgångar samt lekar och dans till Teddes orkester.

Anna-Lisa Olsson svarade för krönikan.

Så här inför julen och inför ett nytt år vill jag ta tillfället i akt och tacka aktiva och stödjande medlemmar i Hanebo hembygdsförening för Ert uppoffrande arbete för föreningen under det gångna året och önska Er

En God Jul
och
Ett Gott Nytt År!

HANEBO HEMBYGDSFÖRENING

Harald Olsson
ordförande

Hanebo: Jul

Årgång 28

Redaktör:
Elow Brolin

Omslagsbild: Snövinterminne från Hanebo
Foto: Hilding Mickelsson

Pris kr 8: —

Nyströms Tryckeri AB, Bollnäs